

1 – Classical Literature Companion - Symposium

symposium - the male drinking-party, an important social institution in the life of aristocratic Greek men. ...[Guests] reclined on couches... propped on their left arm; low tables to hold food and wine cups were placed in front of the couches. Wine was served from a large mixing-bowl where it was blended with water to make it fairly mild, and poured by young slaves of both sexes, often chosen for their good looks. At least as important as the drinking was the entertainment, sometimes provided by slaves specially hired to sing and dance, but often by the guests themselves and of a rather regularized kind; there were riddles and games, and lyric poems and *scolia* were sung.

2 – Mishnah pesachim 10:1

Even a poor person in Israel may not eat until he reclines. And they may not give him less than four cups of wine, even from the charity plate.

אפילו עני שבישראל, לא יאכל עד שיסב; לא יפחתו לו מארבעה כוסות של יין, ואפילו מן התמחוי.

3 – Mishnah pesachim 10:7

Between these other cups, if he wants to drink, he may drink. Between the third and fourth, he may not drink.

בין הכוסות האלו--אם רצה לשתות, ישתה; בין שלישי לרביעי, לא ישתה.

4 – Mishnah pesachim 10:8

After the Pesach (sacrifice) do not end with *afikoman*

אין מפטירין לאחר הפסח אפיקומון.

Epikomion, a Greek word meaning "after dinner revelry", frequently referring to the practice of taking the party to another house, or after-dinner entertainers.

An image depicting a symposium on a 390 BC vessel. J Paul Getty Museum

1 – Talmud Bavli Pesachim, 119b

What is afikoman?

מאי אפיקומן

Said rav: that one shouldn't go from group to group.

אמר רב שלא יעקרו מחבורה לחבורה

Said Shmuel: like mushrooms for me, or chicks to Aba

ושמואל אמר כגון אורדילאי לי וגוזלייא
לאבא

R. Chanina & R. yochanan: dates, parched grains, and nuts.

ורב חנינא בר שילא ורבי יוחנן אמר כגון
תמרים קליות ואגוזים

2 – Talmud Yerushalmi pesachim 10:6

What is afikoman?

מאי אפיקומן

R. Simon in the name of R. Inaini: musical instruments

רבי סימון בשם רבי איניני בר רבי סיסיי
מיני זמר

R Yochanan: sweets

ר"י אמר מיני מתיקה

Said Shmuel: like mushrooms for me, or chicks to Hanania

שמואל אמר כגון ערדילי וגוזליא דחנניא
בר שילת

3 – Rashbam on Talmud Bavli Pesachim 119b

According to Rav, this is what afikoman means – “afiku manichu”, “take out things”. Take out utensils from one place to eat in another place.

ולרב הכי משמע ליה 'אפיקומן' - אפיקו
מנייכו: "הוציאו כליכם מכאן ונלך ונאכל
"במקום אחר"

4 – Rashi on Talmud Bavli Pesachim 119b

One needs to eat matzah at the end of the meal, in memory of the matzah that was eaten with the pesach [sacrifice]. And this is the broken matzah that we eat at the end in the name of the obligation to eat matzah.

שצריך לאכול מצה בגמר הסעודה, זכר
למצה הנאכלת עם הפסח. וזו היא מצה
הבצויה שאנו אוכלין באחרונה לשם חובת
מצה.

1 – Torah – 3 sons

Exodus 12

26 And it shall come to pass, when your children shall say unto you: What mean ye by this service?

27 that ye shall say: It is the sacrifice of the LORD'S passover, for that He passed over the houses of the children of Israel in Egypt, when He smote the Egyptians, and delivered our houses.' And the people bowed the head and worshipped.

וְהָיָה, כִּי-יֹאמְרוּ אֲלֵיכֶם בְּנֵיכֶם: מָה
הָעֲבֹדָה הַזֹּאת, לָכֶם.

וְאָמַרְתֶּם זָבַח-פֶּסַח הוּא לַיהוָה, אֲשֶׁר
פֶּסַח עַל-בְּתֵי בְנֵי-יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם, בְּנֹגְפוֹ
אֶת-מִצְרַיִם, וְאֶת-בְּתֵינוּ הִצִּיל; וַיְקַדְּ הָעָם,
וַיִּשְׁתַּחֲווּ.

Exodus 13

14 And it shall be when thy son asketh thee in time to come, saying: What is this? that thou shalt say unto him: By strength of hand the LORD brought us out from Egypt, from the house of bondage;

וְהָיָה כִּי-יִשְׁאַלְךָ בְּנֶךָ, מָחָר--לֵאמֹר מָה-
זֹאת: וְאָמַרְתָּ אֵלָיו--בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ יְהוָה
מִמִּצְרַיִם, מִבֵּית עֲבָדִים.

Deuteronomy 6

20 When thy son asketh thee in time to come, saying: 'What mean the testimonies, and the statutes, and the ordinances, which the LORD our God hath commanded you?

כִּי-יִשְׁאַלְךָ בְּנֶךָ מָחָר, לֵאמֹר: מָה הָעֲדוֹת,
וְהַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים, אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
. אֱלֹהֵינוּ, אֶתְכֶם .

21 then thou shalt say unto thy son: 'We were Pharaoh's bondmen in Egypt; and the LORD brought us out of Egypt with a mighty hand.

וְאָמַרְתָּ לְבְּנֶךָ, עֲבָדִים הָיינוּ לְפָרְעֹה
בְּמִצְרַיִם; וַיֹּצִיאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם, בְּיָד
חַזָּקָה.

4 – Rb. David Tzvi Hoffman בית ועד לחכמים

“You” is not literally the question of the son, rather it is the language of Moshe, who is speaking to Israel. His intent is to say: you, and not me, since Moshe wouldn't enter the land and his children wouldn't ask him about this.

אתחם אין זה ממש לשון השאלה של הבן,
אלא לשונו של משה שאמר לישראל,
והכוונה: אתכם ולא אותי, שהרי משה לא
יכנס לארץ ובניו לא ישאלותו על כך.

5 – Wise son in other early haggadot

Rav Saadia Gaon (9-10th cent) – “you”

Geniza manuscript (11th cent) Egypt – no mention of four sons

Rambam (12th cent) – some manuscript say “us” some “you”

2 – Talmud Yerushalmi Pesachim 10:4

R. Chiya taught: there are 4 sons spoken about in the torah. A wise son, a wicked son, a foolish son, and a son that doesn't know how to ask.

Wise son: “What mean the testimonies, and the statutes, and the ordinances, which the LORD our God hath commanded **us**?” So you say to him: “By strength of hand the LORD brought us out from Egypt, from the house of bondage.”

Wicked son: “What mean ye by this service? **What is this bother that you bother us with year after year?**” Since he has removed himself from the congregation, you say to him: “It is because of that which the LORD did for me. He did it for me, not another man.” If he were the man in Egypt, he wouldn't have been fit to redeem from there.

Foolish son: “What is this?” You will teach him the laws of pesach - that one does not conclude with afikoman after the pesach [sacrifice]. That one doesn't stand up from one group and enter another group.

Son that doesn't know how to ask: You prompt him.

תני ר' חייא כנגד ארבעה בנים דיברה תורה
בן חכם בן רשע בן טיפש בן שאינו יודע
לשאל .

בן חכם מהו אומר (דברים ו) מה העדות
והחקים והמשפטים אשר צוה ה' אלהינו
אותנו אף אתה אמור לו (שמות יג) בחזק יד
. הוציאנו ה' ממצרים מבית עבדים .

בן רשע מהו אומר (שמות יב) מה העבודה
הזאת לכם **מה הטורח הזה שאתם**
מטריחין עלינו בכל שנה ושנה מכיון
שהוציא את עצמו מן הכלל אף אתה אמור
לו (שם) בעבור זה עשה ה' לי עשה לאותו
האיש לא עשה. אילו היה אותו האיש
. במצרים לא היה ראוי להגאל משם לעולם .

טיפש מהו אומר (שם) מה זאת אף את למדו
הלכות הפסח שאין מפטירין אחר הפסח
אפיקומן שלא יהא עומד מחבורה זו ונכנס
לחבורה אחרת .

בן שאינו יודע לשאל את פתח לו תחילה

3 – Mekhilta, Parshat bo, 18

There are four sons. One wise, one wicked, one simple, and one who does not know how to ask.

Wise son: “What mean the testimonies, and the statutes, and the ordinances, which the LORD our God hath commanded **us**?” So you teach him the laws of pesach – do not conclude with afikoman after the pesach [sacrifice].

Wicked son: “What mean ye by this service?” You and not him. Since he has removed himself from the congregation, he is a heretic at his core. So you blunt his teeth and say : “It is because of that which the LORD did for me when I left Egypt.” Me and not you. If he had been there, he would not have been redeemed.

Simple son: “What's this?” Say to him: “With a strong hand and god took us out of Egypt, the house of slavery.

The son who does not know how to ask: you prompt him, as it says “tell your son on that day...”

ארבעה בנים הם. אחד חכם. ואחד רשע.
. ואחד תם. ואחד שאינו יודע לשאל .

חכם מה הוא אומר מה העדות החוקים
והמשפטי'. אשר צוה יי אלהינו **אותנו** אף
אתה פתח לו בהלכות הפסח אין מפטירין
. אחר הפסח אפיקומין .

רשע מה הוא אומר מה העבודה הזאת לכם
לכם ולא לו ולפי שהוציא את עצמו מן הכלל
וכפר בעיקר. אף אתה הקהה את שיניו
ואמור לו בעבור זה עשה יי לי בצאתי
ממצרים לי ולא לך אלו היית שם לא היית
. נגאל .

תם מה הוא אומר מה זאת ואמרת אליו.
בחוזק יד הוציאנו יי ממצרים מבית עבדים
ושאינו יודע לשאל את פתח לו שנא' והגדת
'לבנך ביום ההוא וגו